

Dvadeset i pet godina Dejtonskog sporazuma

Zaustavljanje rata koji je uzdrmao američki Novi svjetski poredak

Nakon apsolutne pobjede u Hladnom ratu, Sjedinjene Američke Države postale su neprikosnoveni lideri u unipolarnom svijetu, a prvi prikaz te moći desio se tokom Zaljevskog rata 1991. godine. Međutim, dok je slavio ovaj trijumf, proglasivši još jedno američko stoljeće, George H.W. Bush nije slutio da će mala zemlja bez ikakvog strateškog značaja za SAD uskoro ugroziti njegovu viziju. 'Bosanska noćna mora', kako su je kasnije nazivali američki zvaničnici, postala je prijetnja američkom snu o Novom svjetskom poretku. Iako je SAD prvobitno smatrao da kriza u Jugoslaviji nije američki problem jer je ona izgubila geopolitički značaj koji je imala u Hladnom ratu, ovaj sukob na evropskom tlu, koji je kulminaciju doživio u Bosni i Hercegovini, uskoro je dobio toliki simbolički značaj da je od njegovog rješavanja ovisio američki *imidge* i uloga lidera u svijetu. Takav razvoj događaja uslijedio je nakon što se neuspjeh Evrope, Ujedinjenih nacija i NATO-a, ali i neodlučne politike administracije Billa Clintona u Bosni i Hercegovini, počeo tumačiti kao poraz hladnoratovskog sigurnosnog poretka na evropskom kontinentu. Sve je to dovelo do toga da SAD u ljeto 1995. preuzmu jednu od najvećih diplomatskih inicijativa u svojoj historiji i završi rat u BiH potpisivanjem Dejtonskog sporazuma.

Zaljevski rat koji se vodio u februaru 1991. godine bio je prikaz spektakularne moći Sjedinjenih Američkih Država u unipolarnom svijetu stvorenom nakon američke pobjede u višedecenijskom Hladnom ratu. SAD su brzo i precizno završile ovaj sukob i potisnule snage iračkog lidera Saddama Husseina koji je izvršio invaziju na susjedni, mali Kuvajt. Predsjednik George H.W. Bush proglasio je Novi svjetski poredak u kojem su nekadašnji neprijatelji, SAD

VEDRANA MAGLAJLIJA

i tada još uvijek Sovjetski Savez, kroz međunarodne institucije zajedno radili kako bi se suočili sa državama koje su prijetile globalnoj stabilnosti (u ovom slučaju i svjetskim zalihama nafte). Građani Amerike su sa ponosom putem medija gledali vojsku svoje zemlje koja glatko pobjeđuje u kratkom ratu na Bliskom istoku, a Bush je to nazvao "teškim radom za slobodu" i proglasio početak još jednog stoljeća u kojem će Amerika voditi svijet.

Ironično, istovremeno se otvarao novi sukob u Evropi koji će apsolutno uzdrmati koncept Novog svjetskog poretka te ugroziti kredibilitet evrop-

skog zajedništva, svjetsko liderstvo SAD-a, ulogu Sjevernoatlantskog saveza (NATO) i Ujedinjenih nacija (UN). Međutim, da bi se shvatila američka uloga u ratu u bivšoj Jugoslaviji bitno je procijeniti ovaj historijski kontekst koji je obuhvatio i Zaljevski rat vođen nekoliko mjeseci prije nego što će se početi raspadati nekadašnja država Pokreta nesvrstanih. Iz perspektive vojnih stratega, Zaljevski rat je bio "idealni" rat - vojni ciljevi su bili jasni za sve, pustinjski uslovi savršeni za pokazivanje vojne moći, sama vojna operacija je izvedena precizno i brzo. Međutim, ovo nije bio samo dokaz superiornosti američke vojske i tehnologije, nego i geopolitičkog značaja ovog sukoba, nešto što će izostati na početku rata u

Jugoslaviji. Zbog ugroženih interesa svjetskih i regionalnih sila - a to su bile rezerve nafte u Kuvajtu i pozicija Iraka koji je bio regionalni neprijatelj za mnoge države, bliske saveznice SAD-a - postojala je međunarodna podrška za ovaj sukob. Nepostojanje univerzalnog pravila prema kojem će međunarodna zajednica odgovoriti na svaki sukob u svijetu nastavlja se i dalje, uprkos pokušajima kao što je usvajanje koncepta "Odgovornost za zaštitu", (Responsibility to Protect (R2P ili RtoP)), čija je svrha bila da se nikad više ne dopusti genocid kakav se dogodio u Ruandi i u Srebrenici. Ovakav koncept prihvatile su sve članice UN-a 2005. godine a počiva na principu da ako država nije u stanju da zaštiti svoje građane od ge-

Prizor iz ratnog Sarajeva

1 **Vedrana Maglajlija**
5 **Stephan Wackwitz**

7 **Mirnes Sokolović**
10 **Jasna Šamić**
13 **Elvir Kopic**
16 **Tonko Maroević**
19 **Mirza Skenderagić**
21 **Preporodova izdanja**

24 **Jasmin Agić**
27 **Ivana Golijanin**
28 **Zulfikar Filandra**

30 **EGZIL: Fathima Bhutto**
31 **EGZIL: Joseph Azam**
33 **Mirko Božić**
35 **Zerina Kulović**
36 **Bosna Perennin**
37 **Emina Adilović**
39 **Ervin Jahić**
40 **Jasna Šamić**

Dvadeset i pet godina Dejtonskog sporazuma
Prijateljski savez Hegela i Holderlina kao filozofska stvaralačka zajednica
Kratka istorija književne desnice
Konjanik pariške sanjalečke malaksalosti
Ženidba Kurtagić Nuhana
Od *deziluzije* do *Nemjesta*: poetičke koordinate Ervina Jahića
Anđeli i demoni
Kalemi i biljezi Almira Bašovića i *Dizanje spornih vela*
Enesa Karića
Literarni horoskop
Minotaur: arhiviranje i proizvodnja (nove) stvarnosti
Snimati kako bi se živjelo: o digitalnom i stvarnom u XX. stoljeću
Meso i pijesak
Prezime, ime, srednje ime
Polomljeni grad
Poezija Huseina Haskovića
Amra Šaćić Beća
Poetika šutnje dubravskog pejzaža
In memoriam Tonko Maroević
Izbor pjesama

Suradnici u ovom broju:

Zerina Kulović (1996), književna kritičarka i pjesnikinja

Haris Dervisević (1983), historičar islamske umjetnosti, jedan od inicijatora osnivanja Muzeja islamske umjetnosti u Bosni i Hercegovini

Elvir Kopic, profesor b/h/s književnosti i historije

Ivana Golijanin, komparativistica književnosti i književna kritičarka

Vedrana Maglajlija, novinarka Al Jazeera Balkans, magistrantica studija međunarodnih odnosa na Univerzitetu Queen Mary u Londonu.

Zulfikar Filandra, diplomirao Akademiju scenskih umjetnosti u Sarajevu, reditelj, autor filma *Minotaur*

Mirnes Sokolović, književni kritičar i esejist

Jasna Šamić, pjesnikinja i esejistkinja, prevoditeljica sa francuskog i turskog jezika

Jasmin Agić, pisac, prozaist, književni kritičar, esejist i novinar

Mirza Skenderagić, dramaturg, pozorišni i filmski kritičar

BEHAR, časopis za književnost i društvena pitanja
NAKLADNIK: KDBH Preporod

ZA NAKLADNIKA: Ervin Jahić
GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: Matija Bošnjak
UREDNIŠTVO: Tomislav Brlek, Edin Omerčić, Vahidin Preljević, Nenad Rizvanović, Naser Šćerović
GRAFIČKA UREDNICA: Jasna Goreta
LEKTURA I KOREKTURA: Elvis Ljajić
ADRESA UREDNIŠTVA: Ulica grada Vukovara 235, 10000 Zagreb
TISAK: Feroproms, Zagreb

www.behar.hr info@behar.hr behar@net.hr
T: + 385 1 483 36 35
Godišnja pretplata: 60 kn · Cijena: 10 kn
Godišnja pretplata u BiH: 15 KM · Cijena u BiH: 2,5 KM
Časopis izlazi dvomjesečno.
Kunski žiro-račun: ZABA 2360000-1101441490
Devizni žiro-račun: SWIFT ZABA HR 2X:
703000-280-3755185
(S naznakom: Preporod, za Behar)
ISSN 1330-5182

Časopis je sufinanciran sredstvima Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske i Grada Zagreba.

Stavovi autora nisu ujedno i stavovi uredništva.

nocida, etničkog čišćenja, ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti, onda je to dužna uraditi međunarodna zajednica, pa ako treba i vojnom intervencijom kao posljednjim sredstvom kojeg odobrava Vijeće sigurnosti UN-a. Međutim, dok je R2P bio opće prihvaćen prilikom pokretanja intervencije u Libiji 2011, gdje je postojala ne samo međunarodna nego i regionalna saglasnost (tada je postalo uvriježeno mišljenje da je problem Muammara Gaddafija bio taj što više nije imao prijatelja u svijetu), u slučaju Sirije, gdje se rat nije još ni završio, djelovanje na osnovu koncepta R2P je izostalo, jer su Rusija i Kina, stalne članice Vijeća sigurnosti blokirale svaki pokušaj akcije svojim vetom. Također, u slučaju historijskog momenta početka krize u Jugoslaviji ne treba zaboraviti da je to vrijeme kada je Njemačka bila zaokupljena svojim ujedinjenjem a SAD stvaranjem novog sistema u raspadajućem Sovjetskom Savezu.

Nakon što se završio Hladni rat, Amerika je znala da dotadašnji pristup Jugoslaviji više ne vrijedi, jer ona više nije imala onu stratešku vrijednost kao prije, u smislu balansa između NATO-a i Varšavskog pakta, budući da su Poljska i Mađarska prolazile demokratsku transformaciju. Također, Jugoslavija je gubila na značaju koji je imala kao lider Pokreta nesvrstanih, kao država koja je rekla 'ne' Staljinu i ostala izvan sovjetskog kišobrana u Istočnoj Evropi, jer se taj svjetski poredak srušio. Zbog svega ovoga, iz perspektive zapadnih sigurnosnih analitičara ona je tada bila zemlja na "strateškoj periferiji", tako da je, kada je postalo očigledno da se raspada, SAD imao stav da tu ne postoje visoki američki prioriteti. Ovo je bilo vidljivo iz izjave tadašnjeg američkog državnog sekretara Jamesa Bakera koji je rekao: "Nemamo psa u ovoj borbi", misleći da SAD nema interesa u raspadajućoj Jugoslaviji.

Kako se onda stav o strateškoj periferiji za četiri godine toliko promijenio da je jedan od glavnih prioriteta američke administracije postao rat u BiH? Kriza u Jugoslaviji je prvo bila označena kao lokalni problem, zatim kao problem Evrope da bi na kraju postao test za hladnoratovske međunarodne institucije. Šta je prethodilo ovome i zašto je neuspjeh međunarodne zajednice u ratu u BiH trajao toliko dugo?

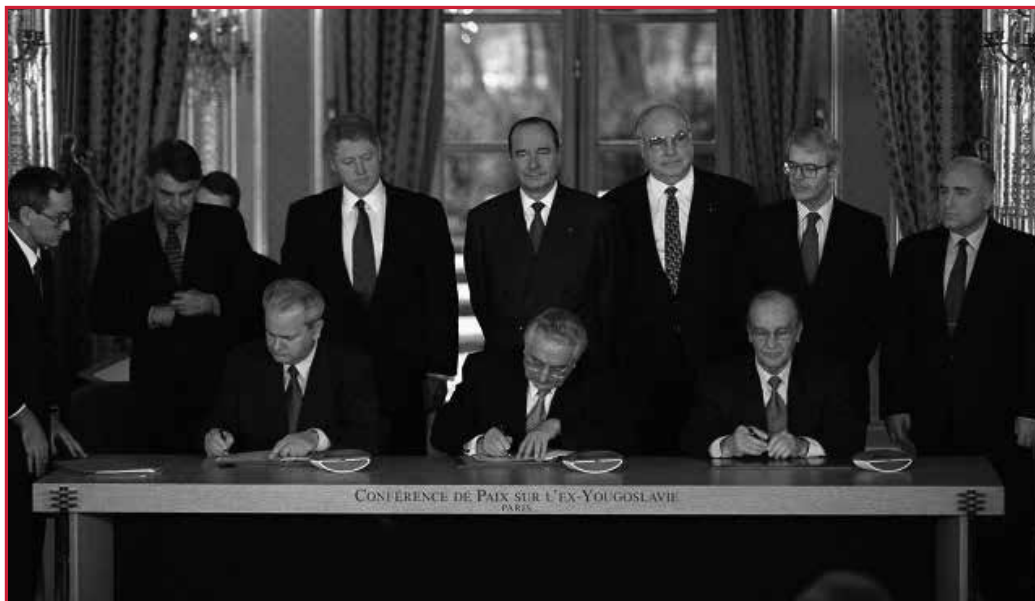
Slike koje su dolazile iz BiH postepeno su postajale prijetnja Bushovom Novom svjetskom poretku, kako je s vremenom ovaj sukob dobijao simboličku važnost tamo gdje mu je nedostajala geopolitička. Prva tačka tog procesa bila je činjenica da se rat dešavao na evropskom tlu, čime je za SAD BiH bila specifična u odnosu na druga krizna žarišta bez velike strateške vrijednosti kao što je naprimjer Ruanda. BiH je za Ameriku, kako je opisao Warren Christopher, američki državni sekretar za vrijeme administracije Billa Clintona

na, nakon nekoliko godina postala "problem iz pakla", a još bitnije je bilo da se taj pakao nalazio u Evropi.

Kada je počela kriza u Jugoslaviji u ljeto 1991, Evropska zajednica, koja je kasnije postala Evropska unija, vidjela je ovo kao priliku da pokaže svoju sposobnost da se nosi sa sigurnosnim izazovima na kontinentu nakon Hladnog rata, a međunarodna zajednica kao test za evropske institucije i jedinstvo koje su one promovisale. Međutim, kako se rat rasplamsavao tako je postajalo jasno da Evropa pada na ovom testu, a prvo se to pokazalo kroz priznavanje država koje su nastajale raspadom Jugoslavije. Banditerova komisija je trebala dati međunarodni pravni okvir u sklopu kojeg bi djelovala Evropska zajednica u tom smislu. Međutim, njene preporuke nisu bile pravno obavezujuće pa je naprimjer Evropska zajednica odlučila da ne prizna Makedoniju, uprkos stavu Banditerove komisije. S druge strane, Njemačka je u suprotnosti sa onim što su preferirali njeni evropski partneri 1991. unilateralno priznala Hrvatsku i Sloveniju. Također, Berlin je tradicionalno bio naklonjen više Hrvatskoj a Pariz Srbiji.

Evropski neuspjeh se može vidjeti i kroz mirovne planove koji su krojili njeni predstavnici i predstavnici UN-a a koji su propadali. Naprimjer, u slučaju plana Cyrusa Vancea i Davida Owena pokušavalo se postići da strane u sukobu dogovore trajno primirje i podjelu zemlje, a sve to bez vojne sile međunarodne zajednice koja bi stajala u pozadini kao prijetnja, što je zapravo značilo kraj BiH kao ujedinjene, multietničke države, čime bi se ozvaničili i rezultati etničkog čišćenja, što je naravno bilo u suprotnosti sa svim evropskim idejama i standardima.

Također, jedan od glavnih razloga neuspjeha Evrope je bio i neuspjeh UN-a i UNPROFOR-a, mirovne misije u BiH koje su između ostalog činile i snage evropskih država. UNPROFOR je u ratu postao instrument Evrope i UN-a koji su pokušavali da budu neutralni u uslovima brutalnog ubijanja i etničkog čišćenja. Ovo je kao posljedicu imalo i to da se imidž NATO-a naruši. Ovaj savez je iz Hladnog rata izašao kao veliki pobjednik ali i sa pitanjem šta će sada biti njegova uloga. Njegove članice su 1991. usvojile novu strategiju po kojoj su nestabilnosti nastale zbog ekonomskih, društvenih i političkih reformi u centralnoj i istočnoj Evropi sada

Potpisivanje Dejtonskog mirovnog sporazuma

bile prijetnje za sigurnost. Nova uloga NATO-a je bila da upravlja krizama u Evropi u koordinaciji sa Evropskom zajednicom i UN-om, a rat u Jugoslaviji je upravo prema tome bio njegov zadatak. Svaki neuspjeh međunarodnih aktera predstavljao je i neuspjeh NATO-a.

Nakon što je UN usvojio rezoluciju o zoni zabrane letenja u BiH, NATO je 1993. godine na sebe preuzeo zadatak da to održi. Također, Vijeće sigurnosti UN-a je te godine proglasilo "sigurne zone" u Srebrenici i Žepi. Međutim, najbitniji razlog za neuspjeh međunarodnih snaga je bio uspostavljeni sistem 'dvojnog ključa, po kojem je zahtjev za vojnom podrškom UNPROFOR-u u smislu borbenih aviona NATO-a trebao biti odobren i od strane specijalnog predstavnika Generalnog sekretara UN-a u regiji, tada japanskog diplomata Yasushija Akashija, i Sjevernoatlantskog vijeća, koordinacionog centra NATO-a. U praksi je ovaj sistem udruženih ovlasti i kontrole nad korištenjem vojne sile značio da su brze akcije na terenu nemoguće. Slika NATO-a se konstantno narušavala u BiH. Veliki, moćni savez, pobjednik Hladnog rata, koristio je svoje borbene avione za čisto simbolične napade, kao naprimjer protiv nekoliko zastarjelih aviona JNA. Najveće poniženje, ali i poticaj za akciju, ovaj savez je doživio kada su snage bosanskih Srba uzele 350 pripadnika UNPROFOR-a za

taoce i zavezali ih za potencijalne mete napada NATO-a. Istovremeno su se dešavali napadi na 'sigurne zone' Srebrenicu i Žepu, što je na kraju rezultiralo genocidom. Richard Holbrook, glavni američki diplomata koji je pregovarao da se rat završi, u svojoj knjizi je napisao da je bilo nezamislivo da će najveće svjetske sile biti bačene na koljena pred tako malom vojskom u BiH. Sve se to dešavalo pred međunarodnom publikom, jer je izvještavanje zapadnih mainstream medija o tome bilo ključno.

Bob Woodward, američki novinar najpoznatiji po tom što je sa svojim kolegom iz Washington Posta otkrio aferu Watergate za vrijeme Nixonove administracije, objavio je, navodeći svoj izvor iz Bijele kuće, da je na sastanku u julu 1995. predsjednik Clinton zaključio da rat u BiH "čini ogromnu štetu SAD-u i našoj poziciji u svijetu. Izgledamo slabi". Clinton je tu mislio na to kako su svjetski mediji, prvenstveno CNN, izvještavali o ratu. S druge strane, kako piše Woodward, tada američka ambasadorica pri UN-u Madeleine Albright navodno je odgovorila da se ovo pitanje mora gledati "šire od Bosne", čime je BiH postala simbol američke moći, odnosno nemoći. Ovo se ogleda i u intervjuu koji je 1994. napravila tadašnja dopisnica CNN-a Christiane Amanpour iz opkoljenog Sarajeva, upitavši Clintona zašto SAD kao lider slobodnog svijeta i jedina supersila na svijetu ne radi dovoljno da zaustavi rat, i smatra li da konstantne promjene njegove politike prema tom pitanju šalju opasnu poruku moćnim ljudima kao što je sjevernokorejski lider Kim Il-sung. Ovo je naravno razljutilo Clintona.

Godinu dana nakon toga Amerika je odlučila da 'preuzme' rat u BiH u svoje ruke, uključujući se u najveće zračno bombardovanje u Evropi nakon

1945. godine, intervencijom provedenom kroz NATO, zatim Dejtonskim mirovnim sporazumom i na kraju angažirajući američke snage u zemlji. Potpisivanjem Dejtonskog sporazuma završen je jedan od najintenzivnijih diplomatskih angažmana SAD-a nakon završetka Hladnog rata. Takvi naponi su naprimjer prije toga bili uloženi u njemačko ujedinjenje 1989. i 1990. ili u mirovni proces na Bliskom istoku koji još traje. Šta se međutim desilo 1995. da SAD konačno preuzme ogromnu diplomatsku inicijativu i okonča svoj labavi pristup? Analitičari smatraju da je Clinton odlučio da završi slučaj Bosne zbog mnogih odvojenih događaja koji su se "poklopili" to ljeto.

Kada se zbog očiglednog neuspjeha tada počelo planirati povlačenja UNPROFOR-a, SAD je, po obavezama iz ranije sklopljenih ugovora, rekao da će to podržati zbog svoje posvećenosti saveznicima i aktivirati plan prema kojem je 20.000 američkih vojnika trebalo biti poslano u BiH, što je za Clintona bilo posljednja opcija jer nije htio slati svoje ljude u ratnu zonu te je počeo tražiti drugu alternativu. Također, u samom SAD-u postojao je pritisak domaćih političkih snaga sa Kongresom koji je pokušao ukinuti unilateralni embargo na oružje Bosni i Hercegovini. Za ovo se posebno zalagao senator Joe Biden, koji će u januaru preuzeti Bijelu kuću. Povlačenje UN-ovih snaga je ipak na kraju odbačeno jer bi se vjerovatno posmatralo kao apsolutni neuspjeh zapadnih sila. Umjesto toga, Evropska unija je angažovala zajedničke britanske i francuske snage od 12.000 vojnika.

Stvarna prekretnica u ratu se međutim desila na Londonskoj konferenciji 19. jula, nakon genocida u Srebrenici, kada su lideri NATO-a usvojili američki pristup 'povlačenja crte u pijesku', što

Kada je počela kriza u Jugoslaviji u ljeto 1991, Evropska zajednica, koja je kasnije postala Evropska unija, vidjela je ovo kao priliku da pokaže svoju sposobnost da se nosi sa sigurnosnim izazovima na kontinentu nakon Hladnog rata, a međunarodna zajednica kao test za evropske institucije i jedinstvo koje su one promovisale.

Rat u Bosni i Hercegovini (1992-1995); Na fotografiji je prikazano sarajevsko naselje Grbavica.

je bila fraza iz Zaljevskog rata. Napušten je sistem 'dvojnog ključa' a generalni sekretar UN-a Boutros-Ghali dao je ovlaštenje UN-ovom vojnom komandantu da traži udare NATO-a bez icipijeg prethodnog odobrenja. Također, na konferenciji je zatraženo da NATO pokrene zračnu kampanju bombardovanja što se desilo nakon još jednog masakra na Markalama u augustu 1995. I na terenu u BiH su se dešavale stvari koje će gurnuti SAD u akciju. To je prije svega bio genocid u Srebrenici. Mnogi autori i zvaničnici su isticali da je bilo prosto nemoguće da Amerika uz svu svoju naprednu tehnologiju i satelite iznad tog područja nije znala da se dešava kretanje ogromnog broja ljudi na terenu, te da se u danima nakon toga iskopava tlo, odnosno prave masovne grobnice. UN nije bio u stanju da spriječi ubijanje hiljada civila u sigurnoj zoni, a zbog 'dvojnog ključa' nije ni NATO. Ovim je postalo jasno da misija UN-a ne djeluje, te da su druge 'sigurne zone' izložene opasnosti. Također, krajem jula snage Hrvatskog vijeća obrane (HVO) pokrenule su uspješnu ofanzivu u okolini Bihaća te se spojile sa snagama Armije BiH čime su ostvarile značajne dobitke na terenu, čime su se počele mijenjati pregovaračke pozicije u sukobu. Zbog svega ovoga je u augustu 1995. administracija Billa Clintona pokrenula svoju mirovnu inicijativu.

Međutim, da bi se zaista razumjelo zašto je Clinton odlučio da djeluje zbog svih ovih događaja, potrebno je obrazložiti i njegovu viziju koju je imao za NATO i zašto se zbog BiH ta vizija raspadala. Clinton je hito da proširi NATO savez i uključi u njega države iz bivšeg Varšavskog pakta, što je bila srž njegove politike u Evropi. Međutim, godinama je nesposobnost Saveza da riješi slučaj BiH dovodilo u pitanje njegovu buduću relevantnost. Tako što je pomogao da se rat okonča kampanjom zračnih napada, NATO je pokazao da ima snagu da bude faktor u gradnji mira u Evropi, a preuzimajući obavezu da provede Dej-

tonski sporazum angažmanom 60.000 vojnika, pokazao je i da može provoditi mir. Mnogi analitičari zato smatraju da se bez Dayton ne bi desilo proširenje NATO-a.

Zbog čega je ova američka inicijativa, nakon nekoliko godina neuspjelih pokušaja mirovnih planova i primirja, bila drugačija? Mnogi analitičari smatraju da je uspjela zbog nekoliko faktora - upravo NATO-ove kampanje bombardovanja ali i uspjeha hrvatskih i bosanskih snaga na terenu. Također, mnogi analitičari se slažu da je bitan faktor bila i sposobnost američkog pregovarača Richarda Holbrookea i njegovog tima. Bombardovanje NATO-a je dalo Holbrookeu prednost koju pregovarači prije njega nisu imali, silu koja je stajala u pozadini, čime je dobio kredibilitet ne samo u Beogradu nego i u Sarajevu. Pregovori su olakšani i time što su svedeni na dvije strane - muslimansko-hrvatsku federaciju, stvorenu također američkom inicijativom putem Vašingtonskog sporazuma 1994. što je također bila velika prekretnica u ratu te Slobodana Miloševića koji je predstavljao bosanske Srbe. Za Zapad je ovo bilo dobro rješenje jer su Ratko Mladić i Radovan Karadžić tada bili optuženi za ratne zločine čime po međunarodnom pravu nisu mogli učestvovati u pregovorima ali je postojala i velika moralna dilema što pregovaraju sa čovjekom kao što je Milošević, međutim, njemu su mogli zaprijetiti sankcijama i daljnjom izolacijom Srbije.

Pregovaranje mira je bio samo jedan dio Dejtonskog sporazuma. Drugi cilj je bio puno izazovniji - stvoriti jedin-

stvenu, demokratsku, multietničku državu. Neki visoki američki zvaničnici vjerovali su da je ovaj cilj nerealističan. Sam Holbrooke je razumio nedostatke sporazuma i znao je da to što je on završio rat ne znači da će proizvesti stabilan mir. Čak je i to i naveo: "Dobra vijest u vezi Dayton je što zajedničke institucije zaista postoje; loša vijest je da one jedva funkcionišu". Dayton je napravio institucionalizaciju etničkih politika, nešto što je Holbrooke, kako je kasnije rekao, požalio. Holbrooke je također smatrao da su ograničene ovlasti visokog predstavnika koje su dogovorene u Daytonu "greška" te da je mandat trebao biti snažniji. S tim u vezi, Amerikanci su podržali Evropu 1997. u kreiranju Bonskih ovlasti kojima je visoki predstavnik dobio dodatnu moć za provođenje sporazuma. Te godine predsjednik Clinton je odlučio i da će američki vojnici nastaviti biti dio snaga NATO-a na neodređeni rok čime se pokazalo da SAD neće odustati od BiH. Tako je nakon nekoliko prvih godina Dejtonskog sporazuma počelo njegovo intenzivnije provođenje. Međunarodne civilne vlasti su koristile Bonske ovlasti da drže BiH na putu reformi, često namećući zakone i otklanjajući zvaničnike. Također su radile i na tome da drže BiH cjelovitom tako što su kreirale nacionalnu zastavu, zajedničku valutu, ujedinjenu ekonomiju, nacionalne registracijske oznake, osnaživale su pravosuđe kroz reforme, a mnogi osumnjičeni ratni zločinci su bili uhapšeni.

Međutim, zbog zaokupljenosti drugim kriznim žarištima u svijetu i novim prioritetima u vanjskoj politici nakon napada 11. septembra, poslije gotovo decenijskog prisustva u BiH, odnosno na Balkanu, SAD je ovaj prostor prepustio Evropskoj uniji. Naravno, posredno je bio prisutan preko djelovanja saveznika kao što su NATO, Međunarodni monetarni fond i druge institucije. Stabilnost i prosperitet Zapadnog Balkana počeli su se posmatrati kroz euroatlantske integracijske procese, ali ipak, zbog podjele između vodećih članica EU, proširenje je zaustavljeno, a krize koje se prvenstveno ogledaju u nefunkcionalnosti BiH i zaustavljanju dijaloga između Srbije i Kosova, samo su se pojačale. Istovremeno se otvarao prostor za druge sile bez politike uvjetovanja, kao što su Rusija i Kina, što nije bilo u skladu sa zapadnim interesima na Balkanu. Zbog svega ovoga desio se američki 'povratak' u regiju, prvobitno prošlogodišnjim imenovanjem Matt-

hewa Palmera za specijalnog predstavnika američkog državnog sekretara za Balkan. Kako je Palmer rekao, prioriteti američke diplomatije na Balkanu su rješavanje pitanja Srbije i Kosova, poticaj otvaranju pristupnih pregovora sa EU za Skoplje i Tiranu te traženje rješenja za funkcionalnost Bosne i Hercegovine. Dodatno, uoči američkih predsjedničkih izbora, Donald Trump je u sklopu svoje predizborne kampanje i vanjskopolitičkih inicijativa u svijetu, prvenstveno na Bliskom istoku, kojima je htio pokazati da je SAD još uvijek faktor u rješavanju sukoba u svijetu, doveo u Bijelu kuću lidere Kosova i Srbije da potpišu "historijski" ekonomski sporazum između dvije zemlje. Iako većina analitičara ne smatra da u sporazumu ima išta "historijskog" ipak priznaju simboličku moć ovog ugovora, jer je SAD potaknuo Evropsku uniju da ponovo pokrene političke pregovore između Kosova i Srbije u Briselu. Pobjedom Joe Bidena mnogi smatraju da će BiH i Balkan biti u malo većem fokusu američke vanjske politike, ali prvenstveno u sklopu inicijative za poboljšanje odnosa sa Evropom nakon što je Trump poljuljao mnoga savezništva. Također, Biden poznaje regiju - osim što je kao senator bio veliki zagovornik ukidanja embarga na oružje BiH, veoma je oštro kritikovao ulogu UN-a u ratu, a 1994. posjetio je opkoljeno Sarajevo.

Što se tiče BiH, Dejtonski sporazum je napravljen da stvori jedinstvenu, nezavisnu državu, međutim, sve je ukazivalo na to da je ovaj proces zavisio od odluka donijetih izvana. Stoga neki kritičari smatraju Dayton "liberalnim imperijalizmom", a neki ističu ogromne izazove post-konfliktne demokratizacije. Primjer BiH pokazao je šta se dešava kada se ne radi ništa, a šta se dešava kada se radi previše, i mnogi autori postavljaju pitanje da li je na ovaj način država postala previše ovisna o pomoći izvana. Mnogi smatraju da je BiH, kao i Kosovo, američki projekat te da samo SAD može promijeniti način funkcionisanja stvari.

Međutim, Dayton je bio značajan jer je okončao i jedan od najtežih perioda u odnosima između Evrope i SAD-a. Također je unio život u Clintonovu strategiju za Evropu čiji je glavni fokus bilo širenje NATO-a, a bio je i prekretnica za vanjsku politiku Clintonove administracije. Time je BiH poslala još jednu lekciju, a to je da je uloga Amerike u svjetskom poretaku (bila) nezamjenjiva. **B**

Što se tiče BiH, Dejtonski sporazum je napravljen da stvori jedinstvenu, nezavisnu državu, međutim, sve je ukazivalo na to da je ovaj proces zavisio od odluka donijetih izvana. Stoga neki kritičari smatraju Dayton "liberalnim imperijalizmom", a neki ističu ogromne izazove post-konfliktne demokratizacije.